

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بحث امر به معروف و نهی از منکر یکی از ابواب بسیار مهم فقه ما می باشد، امروز بحثمان را با توفیق پروردگار متعال از صحیفه سجادیه آغاز می کنیم که در آن مطالب فراوانی درباره امر به معروف و نهی از منکر بیان شده است و همین دالّ بر اهمیت این موضوع می باشد.

دعای ششم صحیفه سجادیه دعائی است که حضرت صبح و مساء آن را می خواندند یعنی تقریباً وظائف روزانه انسان در این دعا بیان شده است، سید علی خان کبیر که از علماء بزرگ و از شاگردان علامه مجلسی است شرح مبسوطی بر صحیفه سجادیه نوشته بنام ریاض السالکین که در آن مطالب فراوانی من جمله مطالب ادبی، اخلاقی، فلسفی، روائی، قرانی و تاریخی نوشته است و در شرح این دعاء ششم نیز مطالب فراوانی نوشته است.

دعای ششم مثل دیگر دعاها با مطالب توحیدی شروع می شود و حضرت می فرماید پروردگارا تو را حمد می کنم که نور و ظلمت آفریدی اگر همیشه نور و روشنایی بود زندگی بروی سطح زمین بسیار مشکل بود زیرا حرارت خورشید موجودات را نابود می کرد و همچنین اگر همیشه شب و تاریک بود نیز مشکل می شد فلذا خداوند شب و روز را آفریده منتهی طوری که هرکدام حدومرز مشخص و منظمی دارند به صورتی که وقتی سال تمام می شود نصف سال را مردم روی زمین در ظلمت و نصف دیگر را در نور به سر برده اند البته در نقاط مختلف زمین میزان شب و روز متفاوت است آنهایی که در خط استوا هستند همیشه شبشان ۱۲

ساعت و روزشان نیز ۱۲ ساعت می باشد و هر چه که از خط استوا دورتر شویم تفاوت روز و شب بیشتر می شود تا می رسد به قطب جنوب و قطب شمال که شش ماه شب و شش ماه روز می باشد اما تمام اینها بسیار دقیق و حساب شده صورت می گیرند بنابراین خداوند متعال طوری نور و ظلمت را بین سکنه زمین قسمت کرده که در یک سال نصف آن را همه مردم روی زمین در هرجائی که باشند در ظلمت به سر برده اند و نصف دیگر را در نور و حتی یک دقیقه و یک ثانیه تفاوت وجود ندارد و به طوری دقیق است که منجمین شب و روزها را در تمام نقاط روی سطح زمین با دقیقه و ثانیه محاسبه می کنند.

در روز قیامت علاوه بر تجسم اعمال زمان نیز مجسم می شود و هر روز مجسم و شهادت می دهد که در آن روز انسان چه اعمالی انجام داده است فلذا حضرت در ادامه دعاء می فرمایند: "و هَذَا يَوْمٌ حَادِثٌ جَدِيدٌ، وَ هُوَ عَلَيْنَا شَاهِدٌ عَتِيدٌ، إِنَّ أَحْسَنًا وَدَّعْنَا بِحَمْدٍ، وَ إِنَّ أَسَنًا فَارَقْنَا بِدَمٍ" یعنی این روز، روزی نو و بر ما گواهی آماده است، اگر نیکی کنیم ما را با ستایش بدرود گوید، و اگر بدی کنیم با نکوهش از ما جدا گردد.

حضرت در ادامه به سراغ ذکر کارهایی که قرار است در طول روز توفیق انجامش را پیدا کنیم رفته، البته می دانید که حضرت بعد از هر جمله ذکر شریف صلوات "اللهم صل علی محمد و آل محمد" را تکرار کرده فلذا مرحوم تنکابنی در قصص العلماء بحث جالبی دارد ایشان می فرماید در مناجات خمسة عشر بعد از جمله و یا سطری ذکر صلوات ذکر نشده ولی در صحیفه سجادیه ذکر صلوات مرتب ذکر شده لذا ما تعجب می کنیم زیرا اگر این مناجات خمسة عشر برای امام سجاد علیه السلام باشد قاعدتا باید مثل صحیفه

سجاده ذکر صلوات در آنها ذکر شده باشد که اینطور نیست و ما علتش را نمی دانیم.

حضرت می فرمایند پروردگارا توفیق بده که من امروز و هر روز چند کار انجام بدهم: "وَقَفْنَا فِي يَوْمِنَا هَذَا وَ لَيْلَتِنَا هَذِهِ وَ فِي جَمِيعِ أَيَّامِنَا لِاسْتِعْمَالِ الْخَيْرِ، وَ هِجْرَانِ الشَّرِّ، وَ شُكْرِ التَّعَمُّ، وَ اتِّبَاعِ السُّنَنِ، وَ مُجَانَبَةِ الْبِدْعِ، وَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ، وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَ حِيَاةِ الْإِسْلَامِ، وَ انْتِقَاصِ الْبَاطِلِ وَ إِذْلَالِهِ، وَ نُصْرَةِ الْحَقِّ وَ إِعْزَازِهِ، وَ إِرْشَادِ الضَّالِّ، وَ مُعَاوَنَةِ الضَّعِيفِ، وَ إِدْرَاكِ اللَّهْفِ"، یعنی ما را در این روز و شب، و در همه روز، موفق گردان که نیکی کنیم و از بدی پرهیزیم و نعمت را سپاس گوئیم، و پیرو سنت‌ها باشیم و بدعت‌ها را کنار نهم، و به کارهای پسندیده فرمان دهیم، و از ناپسندی‌ها باز داریم، و اسلام را پاسداری کنیم، و در نکوهش باطل سخن گوئیم و آن را کوچک شماریم، و حق را یاری دهیم، و آن را گرمی بداریم و گمراه را به راه آوریم، و مراه را به راه آوریم، و ناتوان را مدد رسانیم، و ستم دیده را فریادرس باشیم.

این دعای هر روز امام سجاد علیه السلام بوده که به ما یاد داده در صبح و عصر چطور رفتار کنیم و گام برداریم.

ما عرض کردیم در مورد امر به معروف و نهی از منکر در دو سطح باید بحث کنیم؛ اول سطح عموم به این صورت که کل مسلمانان در سطح جهان باید با منکراتی مثل ظلم و فقر و مبارزه با استکبار و امثالهم برخورد کنند و همچنین بعضی معروف‌ها مثل صداقت و عدالت و امانت و درستی باید ترویج شوند فقهاء ما نیز به همین صورت بحث کرده اند، دوم سطح خصوصی است که ما عرض کردیم اول باید دسته بندی صورت بگیرد چراکه در روایتمان بعضی از معارف بر قشر

خاصی واجب شده اند مثلاً بر علماء واجب شده که جواب شبهه‌ها را بدهند بنابراین اقشار و قدرتهای مختلف علمی و سیاسی و فرهنگی دارای وظائف و مسئولیتهای خاصی هستند و امر به معروف و نهی از منکر بر آنان واجب عینی است.

نکته: ما معتقدیم آنچه که در قران و احادیث هست باید به فقه بیاید و آنچه که در فقه هست باید به جامعه بیاید و یکی از اشکال‌ها همین هست که الان اینطور نشده در حالی که تمام اینها برای مردم آورده شده است لذا امام رضوان الله علیه با توجه به آیات قران هشت نوع جهاد ذکر فرموده ولی در کتب فقهاء سه نوع جهاد بیشتر ذکر نشده است زیرا به آنچه که در قران به عنوان جهاد ذکر شده توجهی نشده و در بسیاری از ابواب فقه همینطور است، خودشان می فرمایند به این رساله‌هایی که به دست مردم داده می شود نگاه کنید و بعد به اخبار و قران نیز نگاه کنید و ببینید که چه بسیار مطالبی که اصلاً به مردم گفته نشده، در رساله‌ها طهارت و صلاة و زکات و خمس و حج امثالهم ذکر شده اما دیگر از سیاست اسلامی سخن گفته نشده، ایشان می فرمایند بر هر مسلمانی واجب است همانطور که نماز را یاد می گیرد سیاست را نیز یاد بگیرد در حالی که اصلاً چنین مطالبی در رساله‌ها برای مردم بیان نشده، آیا شکایات و سهویات که در رساله‌ها ذکر شده مهم تر هستند یا ولایت فقیه و سیاست اسلامی؟ بنابراین تمام آنچه که در اخبار و قران هست به فقه نیامده و آنچه که در فقه است تماماً بین مردم نیامده لذا مردم خیال می کنند اسلام فقط نماز و روزه و تعقیب و زیارت و امثالهم هست درحالی که مردم باید بدانند حکومت اسلامی چیست و اسلام چه تعریفی درباره آن دارد و اصلاً

قوانین اسلامی چیست و چه کسانی باید آن قوانین را برای مردم بیان و اجراء کنند.

همان طور که عرض کردیم برخی از اقشار و قدرتهای مختلف در مسئله امر به معروف و نهي منکر وظیفه خاص دارند و بر آنها واجب عینی می باشد مثلاً در قران کریم ذکر شده: ﴿وَ إِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ هَؤُلَاءِ انْقَضُوا إِلَيْهَا وَ تَرَكَوْكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهِوَ وَ مِنَ التِّجَارَةِ وَ اللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾^۱، قران در این آیه از مردم گله می کند، پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم ایستاده مشغول خواندن خطبه های نماز جمعه بودند کاروان تجاری از شام رسید که کالاهای فراوانی برای فروش به مدینه آورده بود، وقتی کاروانی می رسید طبل می زدند تا مردم بفهمند کاروانی آمده است، حضرت با آن عظمت مشغول خطبه خواندن بودند که صدای طبل بلند شد و مردم همه از مسجد رفتند برای لهو و تجارت و خرید و فروش لذا خداوند می فرماید ای پیغمبر تو مردم را امر به معروف کن و بگو که آنچه نزد خداست از لهو و تجارت بهتر است، در کتب اهل سنت و شیعه نقل شده که فقط ۱۲ نفر و برخی نیز گفته اند ۷ نفر بیشتر باقی نماندند و بقیه رفتند که خب این منکری بود که واقع شد و خود خداوند متعال نهي از منکر کرد.

صاحب وسائل بابی در مورد اظهار علم علماء هنگام ظهور بدعت ها و تحریم کتمان علمشان منعقد کرده و در آن روایاتی نقل کرده که دقیقاً با بحث ما مرتبط می باشد، خبر اول این باب این خبر است: ﴿أحمد بن محمد بن خالد البرقي في (الحاسن) عن يعقوب بن يزيد، عن محمد بن جمهور العمي رفعه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله: إذا ظهرت البدع في أمتي فليظهر العالم علمه، فمن لم يفعل فعليه لعنة الله﴾^۲.

^۱ سورة جمعه، آیه ۱۱.

^۲ وسائل الشیعة، شیخ حر عاملی، ج ۱۱، ص ۵۱۰، ابواب امر و نهي، باب ۴۰، حدیث ۱، ط الإسلامیة.

بدعت یعنی پدیده هائی که بوجود می آید و با دین منافات دارد و از دین نیستند که خب این وظیفه علماء امت است که با بدعت ها مبارزه کنند که البته در طول تاریخ علماء همین کار را کرده اند و حتی در این راه به شهادت رسیده اند مثل شیخ فضل الله نوری که در همین راه به شهادت رسید.

خبر دوم باب این خبر است: ﴿وعن أبيه، عن عبد الله بن المغيرة، ومحمد بن سنان، عن طلحة بن زيد عن أبي عبد الله، عن أبيه عليه السلام قال: قال علي عليه السلام: إن العالم الكاتم علمه يبعث أنت أهل القيامة ريحاً، تلعه كل دابة من دواب الأرض الصغار﴾^۳.

در قران کریم نیز آیات فراوانی در این رابطه داریم من جمله این آیات:

اول: ﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾^۴.

دوم: ﴿وَالِ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ﴾^۵.

سوم: ﴿الْمُنَافِقُونَ وَ الْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ﴾^۶.

چهارم: ﴿وَ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةً فِي الْأَرْضِ وَ فَسَادٌ كَبِيرٌ﴾^۷، در ضمیر "إِلَّا تَفْعَلُوهُ"

اختلاف نظر است اما علامه طباطبائی در تفسیر المیزان می فرماید اگر امر به معروف و نهي از منکر نکنید و مسلمانان با هم ارتباط و تعاون و تناصر و مودت نداشته باشند فتنه و فساد کبیر در ارض ایجاد خواهد شد.

بقیه بحث بماند برای بعد إن شاء الله تعالی ...

والحمد لله رب العالمين و صلى الله على

محمد و آله الطاهرين

^۳ وسائل الشیعة، شیخ حر عاملی، ج ۱۱، ص ۵۱۰، ابواب امر و نهي،

باب ۴۰، حدیث ۲، ط الإسلامیة.

^۴ سورة توبه، آیه ۷۱.

^۵ سورة جاثیه، آیه ۱۹.

^۶ سورة توبه، آیه ۶۷.

^۷ سورة انفال، آیه ۷۳.